

Izvirni znanstveni članek (1.01)

BV 71 (2011) 3, 439–456

UDK: 27-46-732.3

Besedilo prejeto: 07/2011; sprejeto: 09/2011

Peter Kvaternik

Pastoralno prenavljanje Cerkve Škofijska sinoda v pozabi

Povzetek: Okrogle obletnice nekaterih pomembnih pastoralnih dogodkov iz novejši zgodovine ljubljanske nadškofije kličejo po tem, da potegnemo črto pod vsemi njimi in poskušamo določiti njihov posamični in skupni pomen. Spodbujajo pa nas tudi, naj iz njihovega zaporedja poiščemo tisto rdečo nit, ki jih povezuje, in iz vseh teh spoznanj spletemo mrežo medsebojnih soodvisnosti in povezav. V mislih imamo ljubljansko škofijsko sinodo leta 1940, Pastoralni občni zbor (1988–1991) in Plenarni zbor Cerkve na Slovenskem (1997–2002), ki je svojevrstno zaznamoval ljubljansko nadškofijo oziroma je nadškofija odločilno sodelovala pri njegovem oblikovanju. Vsak od teh dogodkov je imel specifične težave pri implementaciji v pastore. Pri vseh treh se zdi, da je najbolj ključen izostanek refleksije, ki dogodkom ne sledi zaradi pomanjkanja pripravljenosti na (samo)kritiko. Kritike pa ni zaradi prevelikega strahu, zaradi premajhne samozavesti in zaradi osebne nedoraslosti v veri.

Ključne besede: sinoda, plenarni zbor, pastore, inštrukcije, pastoralni občni zbor

Abstract: **Pastoral Renewal of the Church. Forgotten Diocesan Synods**

Decadal anniversaries of some important pastoral events in the recent history of the archdiocese of Ljubljana call for summing them up and defining their particular and joint importance. They also call for finding their common central theme and linking them up. This refers to the Ljubljana Diocesan Synod of 1940, the General Pastoral Conference (1988–1991) and the Plenary Council of the Church in Slovenia (1997–2002), the latter being of a particular importance for the archdiocese of Ljubljana since it was decisively involved in the preparations therefor. Each of these events experienced its own special difficulties in its pastoral implementation. Yet their crucial common difficulty seems to have been an absence of reflection that did not follow the event due to the lack of preparedness for (self-)criticism. The latter fact is a result of too much fear, of too little self-confidence and of an immature personal faith.

Key words: synod, plenary council, pastoral, instructions, general pastoral conference

Povsem neopazno je šla v Cerkvi na Slovenskem mimo 70-letnica zadnje škofijske sinode v Ljubljani (1940) pod vodstvom škofa Gregorija Rožmana (1883–1959).

Zgodovinska odmaknjenost zaradi imena tega škofa je povzročila, da se ta sinoda oziroma njena obletnica zelo redko omenja, kaj šele, da bi se skušala ovrednotiti z današnje časovne oddaljenosti.¹ Tudi to »pozabljanje« po svoje kaže, kako je sedanjim generacijam komunizem vcepil nekakšno »miselno zaporo« za vse, kar je bilo za narod pomembnega pred letom 1945. Tokrat želimo za nekaj trenutkov prestopiti na ono stran te zapore in iztrgati pozabljanju predvsem tisto, na kar je Cerkev lahko upravičeno ponosna. Pokazati želimo, da znamo ceniti vrednote iz naše preteklosti in se poimensko spomniti vseh tistih, ki so se zanje trudili že davno pred nami.

Namen škofijske sinode v Ljubljani leta 1940 je bil, poživiti pastoralno življenje v škofiji in ga tudi pravno opredeliti v zakoniku območnega prava. Tudi danes iščemo razne načine, kako poživiti pastoralno življenje, ki se zdi, da se nepovratno slabša. Se imamo kaj naučiti iz dogajanja, ki je povezano s to sinodo in z razvojem dogodkov po njej?

Ker je potekala zadnja ljubljanska škofijska sinoda tik pred drugo svetovno vojno in so med vojno in po njej nastale povsem nove razmere za Cerkev na Slovenskem, praktično niso mogli sklepi in smernice te sinode stopiti v veljavo in so ostali tako rekoč arhivsko gradivo. Je bilo torej vse prizadevanje za pripravo in izvedbo sinode zaman? Morda pa prav iz te duhovne podstati srkajo korenine današnjega krščanstva na Slovenskem svoje najžlahtnejše sokove?

Misel na novo sinodo, narodno ali škofijsko, tudi v težavnih časih jugoslovanskega komunističnega sistema nikoli ni povsem zamrla. Zlasti ne po koncu drugega vatikanskega koncila, ko so v začetku sedemdesetih let potekale nacionalne sinode med narodi Zahodne Evrope. Zato je bila leta 1969 tudi pri nas napovedana nacionalna sinoda, vendar njene uresničitve pozneje iz do danes nepojasnjenih razlogov ni bilo. V poznejših letih jo je poskušal nadomestiti Pastoralni občni zbor, ki je imel vse tipične značilnosti sinode, vendar se tako ni poimenoval. Poleg tega je imel to nesrečo, da je padel v razburkane čase narodovega osamosvajanja, in je zato ostal vedno v senci tega dogajanja.

Mineva deseta obletnica sprejetja besedila prvega Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem (PZ), ki je potekal v letih od 1997 do 2002. Njegov namen in pomen sta bila teoretično širša kakor pomen škofijske sinode, saj je PZ potekal v vseh treh tedanjih slovenskih škofijah, dejansko pa je ostal udeležencem čustveno precej tuj. V nekaterih fazah zborovanja je bilo zelo težko uskladiti različne interese posameznih škofij in povezati že ustaljeno prakso v njih. PZ je imel ambiciozne cilje. Smernice iz dokumentov drugega vatikanskega koncila je želel vnesti v pastoralo na Slovenskem bolj sistematično, kakor je bilo to že do tedaj. Tako naj bi ustvarili ustrezne možnosti za pospešeno novo evangelizacijo v slovenskem narodu.

V letu 2009 je tedanji ljubljanski nadškof Alojz Uran (roj. leta 1945) začel v škofijskih pastoralnih organizmih razpravo o potrebnosti in primernosti sklica škofijske sinode, ki bi prenesla sklepe PZ na škofijsko področje, jih primerno konkretizirala in posodobila. S tem bi lahko sprožili procese, ki bi imeli za cilj osebno prenovno vernikov ter skupno iskanje in uresničevanje sodobne vizije občestvenega življenja

¹ Izjema je Rožmanov simpozij v Rimu pred desetimi leti, ki je med drugim obravnaval tudi to področje njegove dejavnosti.

v smislu nove evangelizacije. Žal ideja ni padla na plodna tla in ni bila sprejeta s posebnim navdušenjem. Toda z dobrimi idejami je pogosto kakor z dobrim semenom, ki začne kliti tudi po preteku časa, ki smo ga predvideli.

PZ je med drugim naročal, naj se izdelata najprej slovenski pastoralni načrt (PZ 65), ki naj pozneje postane podlaga za izdelavo podobnih načrtov na nižjih pastoralnih ravneh. Dvakrat se je posebna komisija tega načrta že lotila, a sta se oba poskusa izjalovila. V teku je tretji, za katerega obstaja več možnosti, da bo uspel. Na novi preizkušnji je namreč sposobnost medškofijskega dogovarjanja in usklajevanja, predvsem pa skupna volja po uresničenju dogovorjenega.

Vsako pastoralno prizadevanje mora upoštevati izkušnje iz preteklosti, drugače je le kratkega daha. »Preteklost pripada božjemu usmiljenju, prihodnost njegovi previdnosti in sedanjost njegovi ljubezni,« je rada dejala mati Terezija. Iskanju harmonične povezanosti preteklosti z izkušnjami v sedanjosti, predvsem pa iskanju perspektiv, ki naj bi iz obojega navdihovale Cerkev na Slovenskem v prihodnje, to je dejanski namen te razprave.

V bistvu je pri vsakem pastoralnem delovanju pomembno nenehno oblikovanje pastoralnega načrta v najširšem pomenu besede. Doslej ga je še najbolj popolno konkretiziral škof Gregorij Rožman s sinodo leta 1940 in z njenima sadovoma, z *Zakonikom ljubljanske škofije* (ZLŠ) in s *Pastoralnimi inštrukcijami za ljubljansko škofijo* (PI). »Najbolj celosten Rožmanov pastoralni načrt je bil izdelan na škofijski sinodi.« (Škafar 2001, 62)

1. Sinoda leta 1940 v Ljubljani

»Sinodalno življenje v Ljubljanski škofiji je bilo v času njenega več kot 500-letnega obstoja zelo bogato. V tem obdobju je bilo na tem področju kar 121 sinod.« (Košir 2001, 98) Seveda niso bile sinode v vseh obdobjih v enakih časovnih zaporedjih. Prva naj bi bila že leta 1495, prav gotovo pa leta 1604. Velika večina teh sinod je iz obdobja do nastopa 20. ljubljanskega škofa Karla Janeza Herbersteinina (1772–1787). Potekale so v glavnem v Ljubljani in v Gornjem Gradu. Zadnja med njimi je bila leta 1774, naslednja pa šele pod škofom Antonom Bonaventuro Jegličem (1850–1937) leta 1903. Škof Jeglič je sklical še sinode v letih 1908, 1914 (ta je zaradi začetka svetovne vojne odpadla) in 1924. *Zakonik cerkvenega prava* (ZCP), ki je izšel leta 1917, je zapovedoval, da je treba sklicati sinodo vsaj na deset let. Jegličev naslednik Gregorij Rožman jo je pripravil šele po šestnajstih letih, verjetno zaradi vsestransko težkih okoliščin v tridesetih letih 20. stoletja, ki »so za Slovence pomemben vrhunec in prelomnica duhovnih, socioloških, idejnih in političnih sprememb« (Juhant 2001, 213).

Tako je doslej zadnja škofijska sinoda v Ljubljani potekala od 5. do 8. avgusta 1940 pod vodstvom škofa Gregorija Rožmana. Kako je bila sinoda metodološko organizirana, moremo zaznati iz njegovega odloka o sklicu sinode, ki je tega leta izšel v škofijskem listu in med drugim pove: »Vsa tvarina je bila gospodom duhov-

nikom predložena, da so jo mogli mirno in temeljito preštudirati. V letih 1938 in 1939 ste jo na mnogih konferencah temeljito pretresli in svoje predloge poslali škofijskemu ordinariatu. Ves ogromni material je z zgledno pridnostjo pregledal in uredil g. univ. prof. dr. Alojzij Odar. Posebna komisija pod mojim predsedstvom je potem določila končno besedilo.« (Košir 2001, 103)

Na koncu je sinoda sprejela dva normativna sinodalna dokumenta, to je ZLŠ in PI. Škof ju je nekaj mesecev zatem (15. novembra 1940) tudi potrdil, s tem pa sta v skladu z ZCP iz leta 1917 oba dokumenta v škofiji postala za vse zavezujoča. Inštrukcije deloma vsebujejo izvršilna navodila k zakoniku, deloma pa so samostojna in dodana kot navodila za celovito škofijsko pastoralo. Kakor poudarja škof v odloku o uveljavitvi sinodalnih določb, se že iz same oblike besedila lahko razpozna, koliko so te določbe normativne in koliko svetovalne narave (Rožman 1940b, 3).

2. Udeleženci in vodstvo sinode

Poleg škofa je bil navzoč generalni vikar Ignacij Nadrah, nato sedem stolnih kanonikov, stiški opat, novomeški prošt, predstavnik Teološke fakultete, trije častni kanoniki, kanonik iz Novega mesta, križniški prior, še dva profesorja s fakultete in škofijski kancler. To je bil dejansko vrh škofijske hierarhije. Sledilo je dvanajst dekanov, zastopnik Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu, zastopnik katehetskega društva, župnik v pokoju, devetindvajset župnikov ali župnih upraviteljev, šest zastopnikov redov in petnajst kaplanov. Na sinodi je ob škofu sodelovalo in odločalo devetnajst klerikov iz vodstvenih škofijskih organov in štiriinosemdeset klerikov »s terena«, največ z župnij, skupaj torej sto trije zgolj kleriški sinodali.

Vodenje sinode je bilo zaupano stolnemu proštu Ignaciju Nadrahu, v vodstvu pa so bili še: tajnik sinode, notar sinode in njegov namestnik, dva zagovornika klera, trije razsodniki pritožb, trije voditelji petja in ceremoniar. Na sinodi je bilo šest poročevalcev, ki so obdelali posamezna področja: dr. Ciril Potočnik (duhovnikovo posvečenje, liturgična obnova, pastoralni obiski, enotno ravnanje spovednikov), dr. Anton Zdešar CM (misijoni, duhovne vaje), Alojzij Košmerlj (pridige, krščanski nauk), p. Janez Kalan (boj zoper ljudske napake), dr. Alojzij Odar (Katoliška akcija (KA), verska in katoliška društva, vzdrževanje organistov, starostna oskrba oseb, zaposlenih pri duhovnikih) in Anton Gornik (cerkvena oznanila, pouk zaročencev, posebne pobožnosti, pisarniški formularji). Poleg šestih poročevalcev, ki so vložili nedvomno veliko truda v pripravo osnutka sinodalnih besedil in imeli mnogo dela s poznejšim usklajevanjem predloženih pripomb, je torej v izvedbi samega zasedanja sodelovalo dvanajst oseb (Rožman 1940b, 282–285).

3. Zakonik Ljubljanske škofije (ZLŠ)

Kot prvi sad škofijske sinode se navadno navaja ZLŠ in šele nato PI, saj je ZLŠ zakonodajne narave in ima zato tudi večji pomen za cerkveno upravo. Tudi v

samem razglasu, s katerim oba dokumenta stopata v veljavo, je navedeno to zaporedje: »Zakonik ljubljanske škofije in te inštrukcije skupaj sestavljajo sinodalne določbe v celoti.« (Rožman 1940a, 3) Čeprav oba dokumenta pomenita eno celoto, ZLŠ tukaj ne bomo obravnavali podrobneje. Zaradi boljšega razumevanja PI pa je vendarle prav, da navedemo vsaj glavna poglavja v ZLŠ. Tako bomo dokumenta lažje primerjali med seboj in ju pravilneje ovrednotili.

Enako kakor PI tudi ZLŠ na prvo mesto postavlja življenje duhovnikov, nato obdela škofijsko kurijo, razdelitev škofije in cerkvene službe. Sledijo poglavja o redovništvu, o vernikih in obširnejše poglavje o zakramentih in zakramentalih. Nato pride skupina poglavij, ki se dotikajo (župnijske) cerkve: cerkev in sveta oprema, zvonovi in zvonjenje, red za cerkvene sedeže, pokopališče in pokopavanje mrličev in zopet zelo obširno poglavje o božji službi. Kot sklepna sledijo še tri poglavja: o cerkvenem učiteljsstvu, o štolnini in o cerkvenem premoženju.

Tako v PI kakor tudi v ZLŠ zavzema posebno in osrednje mesto KA, le da ta tvarina tu ni samostojno poglavje, ampak je zajeta v šestem poglavju pod naslovom Verniki. Medtem ko se PI ukvarjajo predvsem z namenom in potrebnostjo društev in z razdelitvijo teh organizmov glede na pomembnost in glede na pristojnosti duhovnika v njih, so v ZLŠ predstavljena predvsem pravila KA in društev.² Objavljena so tudi pravila osmih organizacij KA. Da pravila KA in njenih lastnih organizacij v ZLŠ vendarle ne sodijo enako kakor preostala vsebina, je že na zunaj vidno tudi v grafični podobi, saj so tiskana v manjši pisavi. Iz tega lahko sklepamo, da so bila pravila med sinodalno vsebino bolj ali manj »vsiljena od zgoraj« in so tu objavljena zato, da bi dobila čim večjo legitimnost in publiciteto. S tem jim je dana posebna prioriteta. Drugih pet verskih društev, ki so ukazana in torej morajo obstajati v vsaki župniji, je samo naštetih, podobno je naštetih še drugih deset društev, ki so zgolj priporočena.

4. Povzetek vsebine Pastoralnih inštrukcij (PI)

Pregled vsebine inštrukcij in način, kako so posamezne teme obdelane, nam hitro pove, da so to navodila, ki so naslovljena neposredno na duhovnike, še posebno na župnike. Govorimo o navodilih, ki jih daje škof svojim duhovnikom, da bi bilo njihovo duhovno življenje na zadostni višini in da bi ti duhovniki čimbolj uspešno pastirovali na svojih pastoralnih mestih. PI laikov neposredno ne nagovarjajo, pa tudi Cerkve kot občestva ne. Naštejmo najprej naslove poglavij, nato jih bomo pogledali bolj podrobno.

Kot prvo inštrukcijo daje škof navodila za osebno duhovno življenje duhovnikov, in to povsem le z vidika duhovniške askeze. Pastoralnega delovanja med viri osebnega posvečenja v PI ne najdemo. Drugo poglavje podrobno spregovori duhovniku, kje vse in kako si mora prizadevati za uresničenje liturgične obnove. Ta obnova je bila del širšega liturgičnega gibanja po celotni Evropi v prvi polovici 20. sto-

² Pravico do vstopanja v društva in do delovanja v njih daje vernikom že ZCP iz leta 1917 v kanonu 682.

letja in hkrati prva stopnica k liturgičnim spremembam, ki jih je prinesel drugi vatikanski koncil. Takšno je na primer uvajanje zbornih maš. V tretjem poglavju inštrukcije govorijo o pridigah in o krščanskem nauku. V delu, ki zadeva pridige, je v celoti natisnjen prevod okrožnice papeža Benedikta XV. *Humani generis* iz leta 1917.

Naslednja skupina poglavij ni osrednjega pomena. Četrto poglavje govori o ljudskih misijonih in kako jih je treba izvesti. Isto poglavje se še kratko pomudi pri duhovnih vajah, ki so se ta čas uvajale tudi za laike. Krajše, peto poglavje želi dati spovednikom nekaj smernic, kako ravnati v spovednici in kako poenotiti to ravnanje, da ne bo preveč odvisno od različnih kriterijev posameznih duhovnikov. Podobno kratko je še šesto poglavje, ki je posvečeno pastoralnim obiskom.

Najobsežnejše je sedmo poglavje, ki tudi po načinu obdelave kaže, da je središčnega pomena. Govori namreč o KA ter o verskih in o katoliških društvih, vse z vidika vloge dušnega pastirja v teh društvih in s tem njegovega odnosa do laikov, aktivnih v njih. Ta snov je znotraj celotnega sklopa pastoralne tvarine še posebno podrobno razčlenjena in sistematično obdelana. Očitno je, da je bilo to vprašanje za škofa središčnega pomena in da ga je obdelal nekdo, ki se na to dobro razume (Alojzij Odar).

Osmo poglavje se loteva navodil, kako ravnati spričo nekaterih človeških napak, ki so prerasle v splošne ljudske napake. V zadnjem, devetem poglavju pa so zbrana razna praktična pastoralna navodila, od tega, kako naj se napišejo nedeljska cerkvena oznanila, pa do navodil, kako naj potekata kanonična vizitacija in birma.

5. Aktualnost glavnih pastoralnih poudarkov v PI

Ko skušamo iz celotne vsebine PI izluščiti osrednje poudarke in prioritete, ne moremo zlasti mimo dveh ugotovitev: 1. naslovnik inštrukcij je izključno duhovnik (zlasti škofijski) v ljubljanski škofiji; 2. jedro pastoralnega naročila, ki je škofu še posebno pri srcu, sta nastajanje in oblikovanje KA in drugih organizacij.

Prioriteta duhovnika kot najpomembnejšega pastoralnega dejavnika je nakazana že s prvim poglavjem PI, v katerem je govor o klasičnih načinih duhovnikovega duhovnega dozorevanja in izpopolnjevanja njegove osebnosti. PI govorijo na primer o pomenu molitve za duhovnika, o pomenu premišljevanja, svete maše ipd. Skoraj vsa priporočila, morda s kako manjšo spremembo, so dobrodošla še danes, seveda v kontekstu sodobnih okoliščin, v katerih živi in deluje današnji slovenski duhovnik. Težko rečemo, kateremu od trinajstih naročil za zgledno duhovno življenje daje škof absolutno prednost, saj so videti zanj vsa priporočila pomembna in sestavljajo nekakšno celoto. Najbrž se glede pomembnosti ne bomo veliko zmotili, če ostanemo kar pri vrstnem redu, ki ga je sam postavil. Začne se namreč z molitvijo.

Tudi v drugem in v tretjem poglavju je v ospredju duhovnikova duhovnost, vendar ne več zgolj z vidika koristnosti zanj samega, ampak prvenstveno tista duhov-

nost, iz katere rasteta njegova ljubezen do liturgije in želja, posredovati drugim to, kar je sam prejel. Poglavlji govorita o pridigah in o razlaganju krščanskega nauka, torej o oznanjevanju.³

Nemogoče je prezreti, da je škofu zelo pri srcu organiziranje ljudskih misijonov. Od njih veliko pričakuje, morda že kar preveč. Tudi glede tega je čas prinesel toliko družbenih sprememb, da so misijoni že od tedaj dalje v veliki krizi in se prirejajo bolj iz občutka obveznosti kakor pa v pričakovanju, da bo misijon res prinesel v župnijo kako pomembnejšo spremembo na bolje.

Duhovne vaje škof močno priporoča zlasti možem in fantom, posebno tistim, ki so člani KA, in od njih pričakuje velike duhovne premike in zato novo pomlad v škofiji. V tistem času (1925) so jezuiti v Ljubljani uredili ob cerkvi sv. Jožefa poseben dom duhovnih vaj. Na to nalogo so bili tudi strokovno dobro pripravljene. Vendar se zdi, da kakega posebnega zanimanja za duhovne vaje sprva ni bilo, saj je bilo težko premostiti tisto tradicionalnost, ki je ljudem oteževala prehod do osebne duhovne poglobitve.

Spovedovanje in pastoralni obiski sta pastoralni področji, ki sta tudi v današnjem času še kako aktualni. Dandanes se iz leta v leto krčijo vrste pred spovednicami, celo pred največjimi prazniki, kaj šele med letom. Strokovnih pogovorov o tej tematiki med duhovniki v zadnjih letih skorajda ni. O tem vprašanju tudi ni tiste potrebne enotnosti in zavzetosti, ki bi penitentom sporočala, da je zakramentalna sprava z Bogom tudi danes ena od prioritarnih pastoralnih potreb. Spoznanje, da so bila ta vprašanja žgoča že pred sedemdesetimi leti, je zelo pomembno; tem lažje torej razumemo, kako naglo se ves čas spreminjajo verske navade celo na področjih, ki jih imamo za najbolj tradicionalno statična.

Še veliko bolj kakor spoved so danes v krizi pastoralni obiski. Ta kriza se je očitno nakazovala že v času pred sinodo in med njo. Proces individualizacije se je v tem obdobju samo še poglobil in kliče po pazljivi pastoralni posameznika. Za obiske in pogovore mora obstajati na obeh straneh dovolj velik interes, da se zanje najde tudi primeren čas. Čeprav je želja po tem morda pri duhovniku, jo je pogosto težko najti pri župljanih.⁴ In vendar si danes nove evangelizacije brez pastoralnih obiskov ne moremo predstavljati.

Če se ob zadnjem poglavju, ki vsebuje nekatera konkretna navodila, kakor so na primer priprava oznanil, pouk zaročencev, posebne pobožnosti idr., ne ustavljam podrobneje, preostajata v PI še dve poglavji: o boju zoper glavne ljudske napake in o vlogi KA ter verskih in katoliških društev in o odnosu duhovnika do teh organizacij. Obe poglavji najbolj izrazito kažeta željo Cerkve v tistem času po

³ Za današnji čas je zanimivo škofovo zavzemanje za odpravo čutja pri mrliču, saj je bilo – verjetno zaradi alkohola – tedaj očitno veliko neprimernega vedenja.

⁴ Kmalu po izidu PZ leta 2002 se je v pisarni Pastoralne službe oglašil starejši župnik z vprašanjem, ali so pastoralni obiski odpravljeni. Če niso, zakaj o njih v PZ ni niti besede, medtem ko jim je bilo v PI namenjeno celo poglavje, se ni mogel načuditi. Priznal pa je, da z župljani zelo težko najde ugoden čas za pastoralni obisk. Možnosti za pastoralne obiske so se tako zmanjšale, da ob nastajanju PZ nikomur ni prišlo niti na misel, naj se zbor opredeli tudi do tega vprašanja. Če so bili po PI pastoralni obiski še strogo zapovedani, se pol stoletja pozneje zdi, kakor da ne obstajajo več.

ohranitvi dominantne vloge v družbi. To je bilo še nekaj desetletij pred sinodo dokaj samoumevno, v času sinode pa očitno že mnogo manj. Če bi si Cerkev danes zadala za nalogo, da spremeni navade sodobnih ljudi, kar zadeva preživljanje nedelje, bi bil takšen cilj popolnoma nerealen. To se je nazorno pokazalo pred nekaj leti ob referendumu o odpiralnem času trgovin ob nedeljah.⁵

Podobno bi bil danes za Cerkev neuresničljiv cilj, odpraviti vsakršno bogokletje ali ustaviti v narodu vsako pitje alkohola, če ima sama Cerkev težavo, zatreti to že v svojih lastnih vrstah. Podobno je z vprašanjem nenravnosti; obenem pa je treba upoštevati tudi, da so se pri ljudeh glede tega v tem času precej spremenili kriteriji, kaj je greh in kaj ne.

Škof Rožman v PI sam ugotavlja, da ne more obdelati vseh vprašanj, ki zadevajo KA in društva. Tudi mi se tukaj ne moremo v večjem obsegu posvečati temu problemu. Škofu so bile na voljo še druge možnosti, da podrobneje utemelji pomen KA, njene cilje, sredstva in strukturo. Ker so PI namenjene duhovnikom, je tu podrobneje predstavil le vlogo duhovnika v KA in v društvih. Ker je ta vloga drugačna v KA kakor v njenih društvih in še bolj v drugih društvih, poskuša škof v PI duhovnike navdušiti za delo v teh organizacijah, vendar hkrati opozoriti, kje so meje tega delovanja.

6. Povojno obdobje načrtne ateizacije

Kruti drugi svetovni vojni, ki je pri nas prerasla v zelo krvavo državljansko vojno, in prvim povojnim letom »čiščenja« razrednih sovražnikov (Kardelj) je sledilo obdobje trdega komunizma, ki je temeljil na marksizmu in leninizmu. Za oba je značilen borbeni ateizem. Na javno uresničevanje Rožmanovih pastoralnih smernic v takšnih razmerah, ko ga je inscenirano sodišče v odsotnosti označilo za »narodnega izdajalca« in je bilo zato smrtno nevarno, sploh omeniti njegovo ime, ni bilo mogoče niti misliti. Škof je bil daleč v tujini in odgovornim v Ljubljani je kaj kmalu postalo jasno, da se ne bo nikoli več vrnil in ne bo mogel nadaljevati pastoralnega dela v svoji škofiji.

Poleg tega so se okoliščine, v katerih se je znašla celotna Cerkev, tako zelo spremenile, da so bili Cerkvi spodkopani temelji za vsakršno javno in družbeno pomembno dejavnost.⁶ Vernim je ostalo bolj ali manj dostopno le to, kar zadeva notranje cerkveno življenje, kakor je na primer osebno duhovno poglobljanje, v pretežnem delu liturgično župnijsko življenje, duhovnikom pa pridiganje, spovedovanje ipd. Najbolj radikalno, kar je mogoče, pa je komunistični režim počistil z vsem, kar je samo dišalo po katoliških organizacijah, še posebej je bila prepove-

⁵ Referendum je resda uspel in določil, da so trgovine ob nedeljah zaprte, vendar se družba tega ni držala in je tako povsem izničila izid referenduma kot najvišjega instrumenta uveljavljanja večinske volje ljudi.

⁶ Pastoralne okoliščine, v katerih je v povojnem obdobju živela ljubljanska škofija, so podrobneje opisane v Kvaternik 2003.

dana in v javnosti do skrajnosti oblatena KA. Še več. Med vojno in kmalu po njej je za tiste, ki so kot angažirani laiki prišli v roke komunistom in njihovim pomagačem, že samo članstvo v KA pomenilo smrtno obsodbo. Misлити v takšnih okoliščinah na obnovo KA, ki naj bi bila po PI nosilni vzvod evangelizacije, bi bilo povsem nerazumno in nerealno.

Prva leta po vojni tudi ni bilo mogoče prirejati ljudskih misijonov, imeti duhovnih vaj, verski tisk je bil skromen, po nekaj letih je bil zatrt verski pouk v šolah. Tako je ostalo le malo pastoralnih področij, ki so bila predmet obravnave na škofijski sinodi in na katerih je mogla slovenska Cerkev prosto uresničevati sinodalne sklepe. O PI se tudi v Cerkvi javno ni govorilo. Včasih se je na primer na Teološki fakulteti omenjal ZLŠ, drugje skorajda ne. Prav pa so prišle posebno tiste inštrukcije, ki se dotikajo osebne duhovne rasti, kajti točno to je bilo v tistih povojnih razmerah kristjanom tudi najbolj potrebno in v največjo pomoč. PI so bile v škofiji resda le tiho navzoče, vendar zagotovo ne brez vplivov na duhovno moč Cerkve med vojno in po njej.

7. Koncil in pastoralno prenavljanje v času po njem

Ko s polstoletno časovno distanco gledamo na koncil in na valovanje, ki ga je povzročil tudi v tako imenovanih komunističnih deželah, moramo priznati, da je bil za mnoge jasen obet korenitih sprememb in naznanilo nekih novih časov ne samo za Cerkev in za njen izhod iz komunistične »egiptovske in babilonske sužnosti« (Máté-Tóth in Mikluščak 2000, 49), ampak tudi znamenje večje odprtosti Cerkva do vseh ljudi dobre volje. Na več področjih je zrahljal komunistične spono, med drugim tudi v korist pastoralnega delovanja. Bil je to hkrati čas velikih družbenih sprememb, ki jih je prineslo leto 1968. Miselnost iz predvojnega časa, ki se je ohranjala še nekaj let po vojni, je naglo puhtela v preseženo preteklost. Novi pogledi na Cerkev, nova vloga laikov v Cerkvi, nauk o skupnem duhovništvu, nov odnos Cerkve do sveta in še vse drugo, kar je prinesel koncil v svojih dokumentih, vse to je radikalno spremenilo duha, v katerem so nastale PI leta 1940. Samo dobrih dvajset let po njihovem sprejetju so se spričo vseh teh sprememb zdele povsem neuporabne.

Zato je čas neposredno po koncilu kar klical po škofijski ali nacionalni sinodi, ki bi nove koncilске teološke poudarke in vidike prenesla na konkretna pastoralna tla in v tedaj obstoječe strukture. Potrebnost posodobitve ZLŠ in PI je še posebno vznemirjala nadškofa Jožefa Pogačnika (1902–1980). Želel je tudi sam izvesti nekaj podobnega, kakor se je v tistih letih dogajalo po deželah Zahodne Evrope, kjer so ena za drugo potekale narodne in škofijske sinode. Leta 1969 je v Okrožnicah Ljubljanske škofije objavil, da se priprave na slovensko sinodo začenjajo, in v prvih mesecih naslednjega leta so o njej že razpravljali po dekanijah, potem pa je brez javnega pojasnila ideja o sinodi povsem zamrla.

8. Namesto sinode prenova in Pastoralni občni zbor

Namesto priprav na sinodo se je očitno med škofi utrdil sklep, da se izvede tako imenovana prenova, ki ne bo temeljila na zasedanjih nekega določene-ga števila zastopnikov božjega ljudstva, ampak na duhovnem prenavljanju čim širšega števila vernikov. Kakor je mogoče razbrati iz poznejših dokumentov, je bila mišljena najprej prenova zakramentov, nato pa še prenova oznanjevanja in bogoslužja. Kakršnokoli organizirano delovanje na področju diakonije je komunistična oblast strogo prepovedala in sankcionirala.

Tako so leta 1976 izšli štirje delovni zvezki za prenovu zakramentov, vendar brez zakramenta zakona. Ta je zagledal luč sveta tri leta pozneje. Za njim je isto leto izšel še obsežnejši zvezek *Človek in kristjan v današnji slovenski družbi in Cerkvi*, ki se ga je oprijel naziv »antropološki tekst«. Posegel je v vprašanje vloge Cerkve v družbi. V spremni besedi je rečeno, da se tekst, kjer je pomembno gledanje na človeka in na njegovo delovanje, opira na nauk drugega vatikanskega koncila, kjer pa je bistveno »presojanje današnjega položaja in zgodovinskega razvoja, skuša tekst nakazati nekatere dejavnike, ki se zdijo važni za prebujanje današnjega vernega slovenskega človeka in za reševanje nalog v prihodnosti« (*Človek in kristjan* 1979, 1). Ko se vprašujemo po vzrokih, zakaj se je prenova po izidu tega teksta brez javnega pojasnila ustavila in zakaj je njena ideja zamrla za kako desetletje, ne moremo mimo vsebine tega teksta, ki prinaša tudi nekaj točk za razmišljanje pod naslovom *Slovenski kristjan v marksistično oblikovani družbi*, v katerem je ateistični marksizem kot »svetovnonazorska osnova naše družbe« eksplicitno zavržen (133–137).⁷ To v tedanjih političnih razmerah nikakor ni moglo neopaženo mimo oblasti in mimo njene temu primerne reakcije.⁸ Povsem jasno je, da v takšnih zaostrenih zunanjih razmerah tako zastavljena prenova ni mogla normalno potekati.

Ko se je leta 1977 v domovino vrnil Alojzij Šuštar (1920–2007), je s seboj prinesel bogate izkušnje, kajti slabo desetletje poprej je v Švici vodil narodno in škofijsko sinodo. Napisal je knjigo *Prenova v Cerkvi* (1980), da bi tako pripravil teren za sinodo, pospešil delovanje ŽPS, z ustanavljanjem komisij za diakonijo pa vzpostavil primerne okoliščine za poznejše karitativno delovanje Cerkve ipd. Ko je leta 1980 postal nadškof, so se mu odprle vse možnosti, da skliče sinodo. Če je Pogačnik menil, da bi najprej potekala narodna sinoda in pozneje škofijska, in je temu zaporedju sledila tudi zamisel o prenovi, se je Šuštar odločil za drugo pot. Hotel je najprej prenoviti svojo lastno škofijo. Namesto narodne sinode je tako v Ljubljani leta 1988 dvakrat zasedal Pastoralni občni zbor ljubljanske nadškofije (POZLN). Devetčlanski pripravljalni odbor je imel enajst sej. Pozneje se je razširil v triindvajsetčlanski delovni odbor (1 seja). Na koncu je bil imenovan odbor za izvajanje

⁷ Pri razpravah o tem, kdo je sprožil slovensko pomlad, se navadno zelo izpostavlja vloga tedanjih izobražencev in 57. številke *Nove revije*, popolnoma pa se večinoma prezre vloga Cerkve in njenega javnega odpora proti tedanji oblasti, davno preden so javno in deklarativno nastopili tudi izobraženci.

⁸ O reakciji oblasti dovolj zgovorno pove neobičajni stavek v kolofonu brošure: »Brošura je bila natisnjena brez oprostivne prometnega davka.«

sklepov, ki je bil v bistvu dopolnjen pripravljalni odbor.⁹ Za razpravo sta bili predloženi dve temeljni besedili: *Oznanjevanje* (Janez Gril) in *Krščansko življenje* (Anton Stres). Na zasedanje je bilo povabljenih 235 članov, med katerimi je bilo več laikov kakor klerikov. Na koncu vseh razprav so sprejeli dvanajst sklepov, ki so razdeljeni še vsak v več smernic. Navedimo, katera pastoralna področja zadevajo sklepi, da bi jih mogli vzporejati s sklepi drugih prenovitvenih poskusov: človekov odnos do Boga, oznanjevanje, kateheza, diakonija, zakramentalno življenje, moralna vzgoja, kristjan in Cerkev v narodu in družbi, duhovniki, redovne skupnosti, laiki, zakon in družina, duhovna gibanja v Cerkvi (*Zbornik* 1988). Z ozirom na PI je jasno viden premik v smeri koncilskih pogledov na Cerkev (laiki, družina, gibanja). Sklepi pa so le splošni in ne navajajo eksplicitno izvajalcev, zato so ostali bolj ali manj na ravni želja.

Ta občni zbor ljubljanske nadškofije je imel leta 1991 še svoje tretje zasedanje, ki je potekalo že v novih družbenih razmerah, nastalih po plebiscitu in tik pred razglasitvijo samostojnosti in pred desetdnevno vojno. Zato je bilo zasedanje nujno usmerjeno predvsem v položaj Cerkve v novi demokratični družbi. Tudi to zborovanje je na podlagi gradiva *Biti na svetu, pa ne od sveta* (Anton Stres) izoblikovalo deset sklepov s podrobnejšimi smernicami: naše poslanstvo je versko in moralno, mesto laikov v javnem delovanju, Cerkev potrebuje za svoje poslanstvo pravne in gnotne možnosti, Cerkev v službi sprave, karitativno poslanstvo Cerkve, moralna prenova, vzgoja novih rodov v družini in šoli, verski pouk v šoli, zasebno in alternativno šolstvo in vzgojni zavodi, katoliške organizacije (*Zbornik* 1991). Vsebina teh sklepov kaže, da se je Cerkev hitro odzvala na nove politične razmere in dokaj jasno definirala svoja stališča, na žalost pa tega ni znala ali ni mogla pozneje izvesti v praksi. Žal se je tudi tokrat pokazala permanentna neučinkovitost, ko je treba uresničevati sprejete sklepe. Moramo pa je reči, da so bile takrat družbene spremembe tako turbulentne, da so celo v Cerkvi zelo zameglile POZLN in izvajanje njegovih sklepov.

9. Plenarni zbor (PZ)

Takoj ko je leta 1997 prevzel ljubljansko nadškofijo Franc Rode in postal predsednik SŠK, je brez kakih posebnih priprav sklical Plenarni zbor Cerkve na Slovenskem (PZ) in tako nekako povezal Pogačnikova in Šuštarjeva prizadevanja. PZ je bil sprva zamišljen kot nekajdnevni dogodek na samem prehodu v 3. tisočletje, vendar se je kmalu pokazalo, da si bo za kolikor toliko normalen sinodalni potek treba vzeti precej več časa. Ustanovljeno je bilo dvajsetčlansko tajništvo sinode, ki se je med sinodo nekoliko spreminjalo. Jedro tajništva so sestavljali profesorji Teološke fakultete in odgovorni za pastoralo po škofijah (voditelji PS, tajniki ŠPS), zato je bilo po sestavi nujno zelo klerikalno, le pet laikov je bilo v njem, in

⁹ To se je pozneje pokazalo kot usodna napaka, saj ni dolgo deloval. Nekaj podobnega se je nato zgodilo z odborom za izvajanje sklepov plenarnega zbora; kaže, da nastopajo kronične težave pri implementaciji sklepov.

tudi zelo patriarhalno, sodelovalo je le pet žensk. Kljub temu je tajništvo skušalo delovati čimbolj odprto in povezovalno. To nam nekoliko podrobneje prikaže tudi sam potek PZ, ki je vseboval štiri aktivnejše faze: obdobje priprave temeljnega besedila (*Lineamenta*), priprava delovnega besedila (*Instrumentum laboris*), obdobje med prvim in drugim zasedanjem in obdobje po drugem zasedanju, ko se je oblikovalo dokončno besedilo (Štuhec 2002, 9–14).

Ključen je bil dogovor o ciljih PZ, o bistvenih korakih poteka in o metodologiji vključevanja vseh vernikov v sinodalni proces. To je bilo doseženo na skupnem posvetovanju škofov in članov tajništva PZ v Celju že kmalu na samem začetku. Tam je bil formuliran cilj, ki ga ima Cerkev s sklicem PZ: Cerkev želi »z vsemi dobrohotnimi ljudmi na pragu tretjega tisočletja premisliti svojo dosedanjo pot in se zazreti v prihodnost« (Izberi življenje 1992, 34).

Tajništvo je na podlagi tega dogovora oblikovalo prvo besedilo in skušalo k razpravi o njem pritegniti čim širši krog ljudi. Vse vernike in dobronamerne ljudi je povabilo, naj predložijo svoja stališča o teh in o drugih vprašanjih. Največ se je dogajalo po dekanijah. Tam so potekali tako imenovani dekanijski sinodalni dnevi, na katerih so verniki razpravljali po skupinah, oblikovali svoja stališča in jih posredovali tajništvu PZ. Mladino so pritegnile posebne sinodalne kateheze, ki so se izvajale po župnijah.

Iz vsega je nastalo delovno gradivo za prvo zasedanje sinodalov v Šentvidu nad Ljubljano od 4. do 6. 11. 1999. Na zasedanju so se izoblikovala predvsem tri težišča cerkvenega prizadevanja v prihodnje: poudarek na človeku, poudarek na dialogu in poudarek na občestvu (Štuhec 2002, 13). Skozi razprave se je izoblikoval tudi osrednji skelet sklepnega dokumenta s postavitvijo težišč na glavnih področjih pastoralnega dela, kakor so oznanjevanje, bogoslužje, diakonija, in na različnih naslovnih pastore: otroci, mladina, zakonci, starši ...

Ponovno so verniki na dekanijskih pastoralnih dnevih in drugod razpravljali o izpopolnjenem besedilu. Intenzivnost dela je precej padla, saj se je poleg govorilo bolj o podrobnostih, o katerih slabo poučeni niso mogli razpravljati. Tajništvo in škofje so nato skupaj pregledali to besedilo. Takšnega so imeli v rokah sinodali na drugem zasedanju od 2. do 4. 11. 2000 v Šentvidu. Razprava je ob tej priliki potekala le plenarno, zato se je premalo usmerila v bistveno. Besedilu so bili *ad hoc* dodani mnogi sklepi, ki v številnih primerih ne izhajajo logično iz besedila. Januarja 2001 so škofje na svoji konferenci sprejeli dokončno besedilo *Sklepnega dokumenta*, ki ga je decembra istega leta potrdila Kongregacija za škofo in je bilo naslednje leto na Brezjah slovesno razglašeno kot pastoralna norma.

10. Zgradba Sklepnega dokumenta

V uvodu *Sklepnega dokumenta* je pojasnjeno, čemu si je PZ izbral za geslo svetopisemske besede Izberi življenje (5 Mz 30,19). To je najprej aluzija na premajhno nataliteto, ki grozi, da bo slovenski narod kmalu izumrl. Hkrati je pomembna tudi duhovna dimenzija teh besed, saj je današnji človek vsak trenutek izpo-

stavljen izbiranju med duhovno polnim življenjem in materializmom, ki prinaša duhovno smrt, med prekletstvom in blagoslovom.

Prvo poglavje v kratkih potezah napravi obračun s preteklostjo in se sooči s sedanjostjo s kulturnega, duhovnega, zgodovinskega, družbenega, ekonomskega, sociološkega in s pastoralnega vidika. Pri tem zgoj v nekaj črtah skicira realno stanje sodobnega človeka na prelomu tisočletja in kristjana v tej družbi. Ker PZ poprej ni delal posebnih raziskav o tem stanju, se opredeljuje precej na splošno glede na javno znane ugotovitve raznih raziskav.

V drugem poglavju Cerkev izrazi svojo odločenost, da bo služila človeku in ne gospodovala nad njim. Ker se odloča za človeka, želi pomagati pri graditvi družbene pravičnosti in solidarnosti, saj bo le tako verodostojna v svojih evangelizacijskih prizadevanjih.

Cerkev naj postane kraj odrešenja za vse, tako v tretjem poglavju, zato mora sama postati čimbolj pravo božje ljudstvo, ki ga odlikuje prizadevanje za svetost in za občestvenega duha. Občestva pa ni brez dialoga, zato hoče z vsemi in z vsem, kar jo obdaja, potrpežljivo ostati v dialogu.

Četrto poglavje, ki je najboljše in osrednje, posveča vso pozornost glavnim dejavnostim občestva, da namreč pričuje za Boga, ga oznanja, ga slavi in mu služi. Čeprav vidika pričevanja in oznanjevanja nista v besedilu posebej diferencirana, je vendarle že v poimenovanju izpostavljena kristjanova dvojna naloga: pričevanje, ki se uresničuje z dejanskim življenjem, in oznanjevanje, ki je njegov zavestni akt posredovanja evangelija drugim. Ko opredeljuje človekovo poklicanost k slavljenju Boga, se sprašuje, zakaj se na ta klic današnji človek tako slabo odziva, nato pa se posveti obdelavi pastoralnih vidikov posameznih zakramentov. Nekateri zakramenti so v tem pogledu temeljiteje obdelani, ker se je s tem že prej dolgo ukvarjal Slovenski pastoralni svet (SPS) (krst, birma, zakon), drugi nekoliko manj popolno. Na koncu tega poglavja sta še teološka utemeljitev in praktična usmeritev za ustrezen nadaljnji razvoj diakonije na vseh ravneh.

Peto poglavje se globalno posveča graditvi odnosov zlasti v pripravi in dozorevanju družine, pri tem pa ima pomembno vlogo kateheza otrok, mladine in odraslih. Ponovno je izpostavljena prioriteta kateheze odraslih. Poglavje je posvečeno še stanovom, strukturam in gibanjem v Cerkvi, ki naj vsak po svoje pomagajo vzpostaviti čim boljše medsebojne človeške odnose.

V šestem poglavju se PZ precej na kratko, a vendar jedrnato opredeli do politike, do države in do celotne slovenske družbe, pokaže pa tudi odprtost do drugih narodov.

11. Glavni poudarki PZ in naš čas

Povedano je že bilo, da so bili kmalu po sklicu PZ formulirani cilji tega dogodka. Cilj PZ je bil opredeljen takole: »V skladu s svojo tisočletno povezanostjo in solidarnostjo s slovenskim narodom (Cerkev) z vso močjo obnavlja svojo zavzetost za življenje in za prihodnost slehernega človeka in naroda. To je še zlasti nujno

zaradi velikih sprememb in usodnih izzivov, pred katerimi stoji vse človeštvo. Zato želi Cerkev s plenarnim zborom poglobiti svojo vero, upanje in ljubezen ter v luči živega izročila izpolniti poslanstvo v svojih skupnostih, kakor tudi v slovenski družbi in državi.« (*Izberi življenje* 1998, 34) V predgovoru *Sklepnega dokumenta* nadškof Rode kot predsednik SŠK in predsedujoči PZ zapiše, da je ta zbor »v dolgi zgodovini slovenskega naroda mejnik, ki bo nedvomno zaznamoval naše duhovno življenje v prihodnjih letih«. »Po mojem se bo kmalu pokazalo, kje so temeljni poudarki, ki so bistvenega pomena za poslanstvo Cerkve.« (PZ 7)

Kako in kje se kažejo temeljni poudarki po desetih letih? Hoteli ali ne, plenarni zbor je po desetih letih za večino vernikov praktično le še zgodovina in ta dogodek se celo med duhovniki le malokdaj omenja. Žal se tudi malo citira v razpravah in člankih. Še škofje ga v svojih zapisih in pridigah zelo redko navajajo kot normo, ki jo je treba zaradi njene avtoritete in daljnosežnosti dosledno upoštevati.

PZ je iz koncilskih dokumentov povzel in izpostavil predvsem tiste usmeritve, ki so bile pomembne med potekom PZ. To so zlasti poudarki, da je Cerkev skrivnost, da je božje ljudstvo, da smo vsi v Cerkvi deležni skupnega duhovništva, da imajo zato laiki v Cerkvi – kar zadeva njihovo dostojanstvo – enakovredno mesto in zato tudi veliko odgovornost zanj, da je le občestvo za nas tisto naravno okolje, v katerem lahko v polnosti uresničujemo svojo krstno povezanost ...

Je družbena in pastoralna situacija na Slovenskem v zadnjih desetih letih toliko spremenjena, da zahteva spet novo interpretacijo koncila? Ali pa je ta situacija že ves čas enaka, tako da PZ sploh ni bil potreben? Ali to enako velja tudi za predvojno sinodo in za druge sinodi podobne procese? Se je v Cerkvi na teh področjih v tem času vendarle kaj spremenilo? Ker kakih empiričnih raziskav, ki bi nam odgovorile na ta in podobna vprašanja, nimamo, se opiramo zgolj na zdravi razum in lahko tvegamo le nekaj kratkih, morda preveč subjektivnih ocen.

Zdi se, da je vendarle nekoliko zrasla samozavest laikov, okrepilo se je njihovo sodelovanje v ŽPS in v podobnih organih, marsikod se je povečala zavest občestvenosti ... Pozitivno ocenjujemo večje število zakonskih skupin, rast števila oratorijev, več animatorjev, množičnost na raznih verskih praznovanjih in prireditvah, prebujanje romarstva ... Težko pa rečemo, da se je v tem času v Cerkvi okrepil dialog, ki je v tretjem poglavju PZ tako zelo izpostavljen. Podobno bi težko rekli, da je danes človek kot takšen bolj cenjen, kakor je to podčrtano v drugem poglavju. Najbrž bo tudi težko pritrčiti, da je kateheza odraslih že zavzela vodilno mesto v celotni katehezi ali da se je izboljšala pastorala družin. Številke nam kažejo, da na splošno pada število prejemnikov zakramentov in da torej dobra priprava nanje ni edina in dokončna rešitev.

12. Neizpolnjeno pričakovanje refleksije – eden ključnih problemov

Kar po našem mnenju blokira in ne dovoljuje implementacije še tako dobrih sklepev kateregakoli dosedanjega sinodalnega procesa, je odpoved refleksije.

Potem ko so bila sinodalna razmišljanja formulirana in zapisana, so postala nena doma nezanimiva in za večino le še zgodovinska zapuščina. Cerkev si ne vzame časa za temeljit razmislek o načinu in o poteh udejanjanja zapisanega. Časa nima, ker se tega opravila, ki mu sodobno pravimo refleksija, nikoli ni naučila in se ga boji. Boji se ga, ker se boji kritike oziroma samokritike. K refleksiji moremo pristopiti verodostojno le, če smo pripravljeni priznati svoje lastne napake in se izpostaviti kritični presoji našega ravnanja. Tega v Cerkvi na Slovenskem očitno manjka, saj dejstva kažejo, da se je doslej po vseh sinodah, prenovah in zborovanjih Cerkev spretno izognila temu pastoralnemu postopku ali nanj preprosto pozabila.

S to razpravo želimo pokazati prav na dejstvo, da so vsi sedanji poskusi preno ve v Cerkvi kmalu zastali ali obtičali nekako na pol poti, ker si Cerkev očitno doslej ni znala ali ni hotela vzeti ustreznega časa za razrešitev tega vprašanja, torej za refleksijo.

Med PZ so dobro zaživel dekanjski sinodalni dnevi, ki so vnesli veliko pozitivnega v življenje Cerkve, vendar so že po nekaj letih postali odveč in dejansko odmrli. Po razglasitvi *Sklepnega dokumenta* leta 2002 na Brezjah je bil imenovan Odbor za uresničevanje sklepov, vendar je bil tako ponesrečeno oblikovan, da dejansko ni zaživel in je kmalu odmril, ne da bi se kdo vprašal, kaj je z njim. Del njegovih nalog je prevzelo tajništvo SPS. Poskrbelo je, da so bili pastoralnim letom prisojeni najpomembnejši poudarki iz PZ (npr. župnija, laiki, duhovni poklici, skrb za obrobne ...). Po njegovi zaslugi so posinodalni pastoralni dnevi iz dekanij prešli še na raven arhidiakonatsov in škofij¹⁰ in nazadnje na nacionalno raven z obhajanjem slovenskega pastoralnega dneva.

Dogajanje okrog priprave in izvedbe slovenskega pastoralnega dneva v Celju leta 2008 je tipičen primer dogajanja v Cerkvi na Slovenskem. PZ je predvidel, da se na pet let izvede refleksija o prehojeni poti, ugotovi naj se uresničevanje ali zastajanje uresničevanja sklepov PZ in predložijo naj se smernice za naprej. Uresničevanje tega sklepa se je začelo z zamudo. SPS je to nalogo želel izpeljati v smislu kritične refleksije, zato se je lotil raziskave stanja na terenu z vprašalniki, ki naj bi jih izpolnili v ŽPS, po dekanijah, v škofijskih in v medškofijskih telesih. Na podlagi izpolnjenih vprašalnikov naj bi vsa škofijska in medškofijska telesa izdelala analizo obstoječega stanja, ki naj bi bila temelj novih izhodišč za kvalitetnejše delo v prihodnje.

Zborovanje pri sv. Jožefu v Celju je bilo v aprilu 2008; nanj so bili prvič v zgodovini povabljeni poleg škofov novih škofij in drugih odgovornih vsi dekani vseh škofij in vsi člani in članice vseh škofijskih pastoralnih svetov (Perše 2008, 7). Odgovorni za posamezna pastoralna področja so predložili svoja poročila, nato je sledil skupni pogovor o odprtih vprašanjih (Kvaternik 2008, 5).

Splošni vtis je bil, da večina navzočih, od škofov navzdol, temu zborovanju, ki naj bi bilo poskus refleksije prehojene posinodalne poti, ne prisoja posebnega

¹⁰ Ljubljanska nadškofija je obhajala svoj dobro uspeli škofijski pastoralni dan v Stični dne 4. junija 2005 pod naslovom *Evharistija – sonce našega življenja*. Zbornik prispevkov je na voljo v knjižni obliki: Peter Kvaternik, ur., *Škofijski pastoralni dan 2005* (Ljubljana: Družina 2006).

pomena in se zato tudi nikjer več ne omenja. Skoraj vsa pozornost pa je veljala slovesnemu evharističnemu slavju, ki je v okviru slovenskega pastoralnega dneva po močnem pritisku nekaterih potekalo prav tako v Celju čez dva tedna. Očitno v Sloveniji ni noben problem organizirati še tako veličastno liturgično slavje (kakor je bil, denimo, prav tako v Celju – ob uporabi izkušenj s slovenskega pastoralnega dneva – evharistični kongres, ki je na mnoge napravil močan vtis). Veliko večja težava pa je organizirati ustvarjalno razpravo o vsakodnevnih pastoralnih problemih in o kritičnih točkah življenja Cerkve na Slovenskem. Ta odpoved pripravljenosti za kritično soočenje z realnostjo – kakor se zdi – vedno znova generira nove in nove probleme na raznih področjih cerkvenega življenja.

13. Medsebojna primerjava prenovitvenih dogajanj

Ob lanski 70-letnici škofijske sinode v Ljubljani in ob tem sprejetja PI na sinodi, ob 20-letnici konca POZLN in ob 10-letnici potrditve sklepov PZ Cerkve na Slovenskem se nam zdi, da bi bilo zelo koristno, te pretekle poskuse pastoralne preнове v ljubljanski nadškofiji ali v celotni slovenski Cerkvi podrobno in z več vidikov analizirati, jih medsebojno primerjati in na podlagi tega adekvatno ovrednotiti.

Kar zadeva okoliščine, v katerih so se ti procesi dogajali, je že na prvi pogled jasno, da so velike razlike med njimi. Sinoda in PZ sta potekala v demokratični družbi, POZLN pa ne. Po sinodi je izbruhnila svetovna vojna, po POZLN pa osamosvojitvena vojna, propad komunizma in počasno vzpostavljanje demokracije. Zaradi vseh teh zunanjih okoliščin se mnoge zastavljene naloge niso mogle v celoti uresničiti. Po PZ niso sledile tako slabe zunanje okoliščine. Ugodno družbeno okolje, v katerem se uresničujejo pastoralna in njeno prenavljanje, je vsekakor zelo pomembno za nemoten potek prenovitvenih procesov.

Metodološko so bili pristopi k pripravi in izvajanju sinodalnih procesov v različnih obdobjih zelo odvisni od pojmovanja bistva Cerkve in od odnosov med osebami in strukturami, ki iz tega izhajajo. Razliko med sinodo in obema drugima dogajanjema resda ne tako vidno, vendar definitivno določa drugi vatikanski cerkveni zbor, ki je potekal v vmesnem času. Kdor danes ne sprejema v polnosti usmeritev koncila, ima težave tudi z novejšimi prenovitvenimi procesi v Cerkvi.

Prav zaradi koncila so vsebinske razlike in iz njih izvirajoči poudarki povsem očitni. Kar zadeva odnos med kleriki in laiki, je nedvomno Cerkev na Slovenskem še zelo klerikalna in laiki v njej nimajo tiste vloge, ki bi jo v duhu koncila morali imeti. Glede na željo po vključevanju laikov v prenovno Cerkve je bil doslej najbolj ambiciozen POZLN. Zaradi takšnega stanja preti velika nevarnost, da laiki na prihodnje čase, ko bodo morali zaradi manjšega števila duhovnikov prevzeti številnejše naloge in večjo odgovornost, ne bodo ustrezno pripravljeni.

Predvojna sinoda je bila doslej najbolj ambiciozna glede ciljev, ki so bili vsem tudi najbolj jasni. Za uresničenje teh ciljev je imela takratna Cerkev že ustvarjeno mrežo struktur, zlasti za laike v KA, in najrazličnejša društva. V njih so imeli laiki

možnost prevzema resda omejenih, vendar zelo konkretnih nalog apostolata. Če so se na sinodi leta 1940 spraševali (PI, 123), ali obstaja preveč organizacij, potem moramo danes priznati, da v sedanjem času vsekakor manjka primernih laiških organizacij. Razne skupine (zakonske, mladinske) ali duhovna gibanja te vrzeli ne morejo povsem zapolniti.

Pri vseh dosedanjih poskusih prenove je marsikaj ostalo neuresničeno tudi iz povsem notranjih cerkvenih razlogov. Predvojna sinoda je prinesla zaokrožen paket sklepov z normativno močjo, ki jim jo je dajal ZLŠ. Poznejši poskusi tega nimajo. Iz različnih razlogov v vseh primerih manjkata poznejša refleksija in prava volja za uresničenje zastavljenega. Zdi se, da danes zlasti za klerike ne zadostuje zgolj inštrukcija, smernica ali priporočilo, ampak mora biti to tudi normativno določeno. Takšno moč pa ima lahko prav škofijska sinoda, ki je podprta z območnim pravom.

14. Za sklep: primeren čas za škofijsko sinodo

Glede na velike izzive, ki jih pred današnjo Cerkev na Slovenskem postavlja sedanja čas, se zdi, da je izdelava pastoralnega načrta za celotno Slovenijo lahko zelo koristen pastoralni korak, vendar – glede na povedano – po našem mnenju nezadosten. Ustrezen odgovor na sedanjo pastoralno situacijo je lahko le škofijska sinoda, ki bi po eni strani temeljila na dosedanjem zgodovinskem izkustvu »biti Cerkev« v konkretni škofiji, po drugi pa bo odprta za vse tisto, kar lahko danes postane rodovitna zemlja za božjo besedo oziroma za (novo) evangelizacijo.¹¹

Čeprav sinodo skliče škof po svoji lastni presoji in po posvetovanju z duhovniškim svetom, kadar razmere to svetujejo (ZCP kan. 461), pa bo laže dosegla zastavljene cilje, če ne bo kar nenadoma zaukazana »od zgoraj«, ampak po obširnih pogovorih sad spoznanj in zavestne odločitve velike večine vernikov v škofiji. Če hoče sinoda prinesiti trajne rezultate, jo morajo verniki, predvsem pa duhovniki in škof vzeti za svojo osebno zelo pomembno zadevo. Sinoda, ki naj prinese duhovno prenovo, mora biti skrbno voden in nadzorovan proces in ne zgolj enkratni dogodek, katerega rezultat je že vnaprej pripravljen končni dokument. Sinodalni sklepi so, ko jih potrdi škof, obligatorne narave in se ne morejo razumeti le kot dobre, a nezavezujoče želje. Že predtem je treba ustvariti ustrezno infrastrukturo, ki bo omogočala dejansko in ne le navidezno realizacijo sinodalnih sklepov. Časovno takšna sinoda ne sme potekati prehitro, a se tudi ne sme predolgo vleči. Verjetno je ob dobrih poprejšnjih pripravah primerno obdobje kakih petih let, od katerih prvi dve ali tri leta pomenijo čas priprave sodelujočih, čas testiranja tere-
na in definiranja realnega stanja.

¹¹ Sinoda je za škofijo nekaj podobnega, kakor je ljudski misijon za župnijo. Misijon se v vsaki župniji priporoča vsaj na deset let. ZCP ne določa, na koliko časa naj jo škof skliče (kan. 460–468), ampak naj se skliče, ko razmere to svetujejo. Kakor misijon v župniji ne reši vseh problemov, jih v škofiji ne more sinoda. Vendar kakor se župnikom misijon zelo priporoča razmeroma pogosto, se za sinodo škofje odločajo mnogo redkeje.

Kratice

KA – Katoliška akcija

PI – Rožman, Gregorij. *Pastoralne inštrukcije za ljubljansko škofijo*

POZLN – Pastoralni občni zbor ljubljanske nadškofije

PZ – Plenarni zbor Cerkve na Slovenskem

SPS – Slovenski pastoralni svet

ZCP – *Zakonik cerkvenega prava*

ZLŠ – Rožman, Gregorij. *Zakonik ljubljanske škofije*

ŽPS – Župnijski pastoralni svet

Reference

- Človek in kristjan v današnji slovenski družbi in Cerkvi.** 1979. Prenova. Zv. 6. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Juhant, Janez.** 2001. Škof Rožman in slovenski katoličani v tridesetih letih. V: Edo Škulj, ur. *Rožmanov simpozij v Rimu*, 205–223. Celje: MD.
- Košir, Borut.** 2001. Rožmanova sinoda iz leta 1940. V: Edo Škulj, ur. *Rožmanov simpozij v Rimu*, 97–116. Celje: MD.
- Kvaternik, Peter.** 2003. *Brez časti, svobode in moči*. Ljubljana: Družina.
- — —. 2008. Posinodalni dan ali refleksija o uresničevanju sklepov slovenske sinode. *Naša pastorala*, št. 32 (marec): 5–6.
- Máté-Tóth, András, in Pavel Mikluščák.** 2008. *Nicht wie Milk und Honig. Unterwegs zu einer Pastoraltheologie Ist(Mittel)Europas*. Ostfildern: Schwabenverlag.
- Perše, Brigita.** 2008. (Ne)uresničeni sinodalni sklepi. *Naša pastorala*, št. 32 (marec): 7–9.
- Rožman, Gregorij.** 1940a. *Zakonik ljubljanske škofije*. Ljubljana: Škofijski ordinariat.
- — —. 1940b. *Pastoralne inštrukcije za ljubljansko škofijo*. Ljubljana: Škofijski ordinariat.
- Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem.** 2002. Ljubljana: Družina.
- Škafar, Vinko.** Rožmanov škofovski pastoralni načrt. V: Edo Škulj, ur. *Rožmanov simpozij v Rimu*, 51–70. Celje: MD.
- Škofijski pastoralni dan 2005. Zbornik prispevkov na škofijskem pastoralnem dnevu ljubljanske nadškofije v Stični. 4. junij 2005.** 2006. Ljubljana: Družina.
- Štuhec, Ivan.** 2002. Potek prvega Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem. V: *Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem*, 9–14. Ljubljana: Družina.
- Šuštar, Alojz.** 1980. *Prenova v Cerkvi. Delo za prenovo ob zgledu škofijskih sinod*. Celje: Mohorjeva družba.
- Tajništvo sinode Cerkve na Slovenskem.** 1998. *Izberi življenje: Odprta vprašanja za pogovor o sinodi na Slovenskem*. Ljubljana: Družina.
- Zakonik cerkvenega prava.** 1983. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Zbornik pastoralnega občnega zbora ljubljanske nadškofije 1988.** 1989. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Zbornik tretjega zasedanja pastoralnega občnega zbora ljubljanske nadškofije 1991.** 1992. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.